

Станислав Игнаци Виткевич
НЕНАСИТНОСТ

БИБЛИОТЕКА – *ARS MAGNA*

Главен уредник
Филип Димевски

Наслов на оригиналот
Stanislaw Ignacy Witkiewicz, NIENASYCENIE

Превод од полски јазик
Филип Димевски

Лектура
Ирена Ралева

Јазична редакција
Андреј Јованчевски

Компјутерска обработка
БЕГЕМОТ

Ликовно уредување
Бојан Димитријевиќ

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување на делови или на целото издание во печатени или електронски медиуми без писмено одобрение од издавачот.

Станислав Игнаци Виткевич

НЕНАСИТНОСТ

Гемот

Скопје, 2016

Во спомен на
Тадеуш Миќињски

„Јас, избирајќи ја својата судбина,
го избрав лудилото.“
Тадеуш Миќињски, *Во мракот на ѕвездите*

АУТОПСИЈА НА ЧОВЕЧКАТА ДУША

Драг читателу,
Во рака го држиш едно од култните дела во полската и светската литература, дело кое своевремено крена огромна прашина во критичките и читателските кругови во Полска, а подоцна и во светски рамки. Станислав И. Виткевич сè уште важи за еден од најиновативните и најавангардните писатели во поновата светска литература. Неговите дела до ден-денес будат голем интерес кај теоретичарите и критичарите на литературата и претставуваат огромно поле за теориски интерпретации и интимни толкувања.

Критичарите го сместуваат романот „Ненаситност“ на самиот врв на неговото творештво. Визионерството во романот е една од неговите главни нишки, Виткевич претскажува бројни настани во подоцнежната општествено-политичка констелација, кои во голема мера се покажале како точни. Романот го следи животот (главно психолошки) на младиот Генезип Капен, притоа брутално фрлајќи го во најмрачните подземја на

метафизиката и потсвеста. Авторот се обидува да вникне во најдлабоките психички нивоа на младиот „јунак“, применувајќи темелна „аутопсија“ на човечката душа. Романот, исто така, избилува со огромен број поими од психологијата, филозофијата, логиката, математиката, езотеријата сè со цел што подлабоко да се проникне во душата на младиот Генезип. Овој густеж од поими делото го прави вистински „тест за издржливоста“ на читателот. Стилот на авторот се карактеризира со мошне компликувана синтакса (второстепени, третостепени реченици-фиоки вметнати во главната смисла на реченицата, бројни дигресији итн.). Челно место заема и огромната лингвистичка ерудиција на авторот – слободно се користи со повеќе странски јазици (германски, руски, англиски, француски и италијански), умешно вплетени во оригиналниот полски говор, иако не секогаш искористени во својата граматичка точност. Очевиден е и големиот број измислени зборови, комбинации од два збора или комплетно нови изрази кои авторот ги применува, а исто така и фонетски записи на странски зборови. Дел од нив подоцна станале термини за општа употреба во колоквијалниот и книжевниот јазик. Сето ова, заедно со сеприсутноста на наркотичните визии во делото, го прави романот да остава впечаток на „наркотичен сон“ и се испречува пред читателот како огромна планина што треба да ја совлада.

Преведувачот

ПРЕДГОВОР

Не навлегувајќи во прашањето дали романот е уметничко дело или не (за мене, не) – би сакал да ја начнам проблематиката на односот на романописецот кон својот живот и кон околината. Романот за мене е, пред сè, опис на времетраењето на одреден отсечок од реалноста, фиктивен или вистинит – сеедно, на реалноста во онаа смисла дека главното нешто во романот е содржината, а не формата. Не ја исклучува тоа, се разбира, најневеројатната фантастичност на темата и на психологијата на ликовите што се појавуваат – само се работи за тоа читателот да биде принуден да верува дека токму така, а не поинаку, било или можело да биде. Тој впечаток зависи и од начинот на претставувањето на нештата, односно од формата на одредени делови и реченици, и од општата композиција, но уметничките елементи во романот не претставуваат целина што делува формално непосредно со својата конструкција; тие поскоро служат за засилување на суштинската содржина, за на читателот да му го наметнат чувството на вистинитост на опишаните луѓе и настани. Сепак,

конструкцијата на целината во романот, според моето мислење, е нешто второстепено, нешто што настанува како спореден производ од описот на животот и што не би требало однапред да влијае деформирански врз вистинитоста поради чисто формални барања. Секако, подобро е да ја има, но нејзиниот недостаток не претставува фундаментална мана на романот, во спротивност на Чистата Уметност, каде што, едноставно, без формалната вредност на целината, не може да стане збор за уметнички впечаток, каде што ако ја нема – нема уметничко дело воопшто, туку тоа најмногу е, на одреден начин, преобразена реалност и хаос на чисто формални елементи неповрзани меѓусебно. Затоа, романот може да биде сè, независно од принципите на композицијата, почнувајќи од а-психолошка авантура, претставена однадвор, до нешто што може да се граничи со филозофски или со општествен трактат. Секако, во романот, сепак, мора нешто да се случува: идеите и нивната борба мораат да бидат прикажани на живи луѓе, а не да бидат обесени на изложбени кукли. Ако треба да биде така, тогаш е подобро да се напише брошура или трактат. Ставот дека романот дефинитивно мора да претставува ограничен отсечок од животот, при што авторот, со образници покрај очите, како плашлив коњ избегнува секакви реални или дури и *привидни* дигресији, ми се чини дека не е основан – со исклучок на графоманските глупости и никому потребните плитски експонирања на досадни луѓе, сè е оправдано – дури и најголемите скршнувања од „темата.“ Подлизувањето на најлошите вкусови на просечната публика и стравот од сопствените мисли или од антипатијата од страна на дадена клика, нашата литература ја прават (со мали исклучоци)

онаа лимонада од која едноставно ти доаѓа да повратиш. Антони Амброжевич оправдано тврди дека кај нас литературата беше само функција на борбата за независност – со моментот на нејзиното достигнување, се чини, доаѓа нејзиниот безнадежен крај. Ве молам да не ме обвинувате за мегаломанија и за желба на публиката да ѝ наметнам дека моите романи се идеалот, а сите други се глупост. Далеку сум (и тоа многу) од тоа. Но тврдам дека денешната критика, поради фалшивото чувство на општествена обврска и поради желбата малите луѓе да се научат на мали доблестчиња, се прави слепа за опасните проблеми и нивните можни решенија и, дефинитивно, влијае назадувачки врз развојот на големиот стил на нашата литература. Она што е незгодно, тоа е премолчено или редовно лошо сфатено и лошо интерпретирано. Фалшот и кукавичлукот го карактеризираат сиот наш литературен живот, а оние што дури оправдано се нафрлаат на разни незгодни симптоми (на пр. Слонимски), се немоќни поради програмскиот антиинтелектуализам и недостатокот на основните поими. Умствената недообразованост на повеќето критичари, недостатокот кај нив на еднозначни системи на поими за вреднување, недостатокот на интелектуален скелет, во комбинација со производството на просечност и преплавувањето на пазарот со преводи на странски шунд, дава тажна слика за литературната пропаст. Што може да се бара од публиката штом критиката е под нејзиното просечно ниво? Нема овде да се борам со поединечни критичари за општите идеи (полемиката ќе се појави во друга книга под наслов *Последната пилула за „душманите“*) – сакам да се ограничам на еден проблем: односот на приватниот живот на авторот

кон неговата работа. Во воведот на *Збогување со Есента* напишав реченица која овде ја цитирам буквално: „Тоа што го пишува вториот мој многу незгоден »душманин«, Карол Ижиковски, за односот на критиката кон уметничките дела преку авторот, е многу издржано. Да си бербатиш раце со авторот *a propo* неговата творба е недискретно, несоодветно, нецентлменски. За жал, секој може да биде изложен на свињарии од тој тип. Тоа е крајно непријатно.“ Како одговор на таа изјава наидов на следниве реакции за мојот роман. Господинот Емил Брајтер на својата критика ѝ дал наслов „псевдороман“, а потоа на крајот нагласил, објаснувајќи ја недосетливата цел на тој наслов, дека мојата книга е „исповед.“ Претпазливо не го додал зборот „идеолошка“, за да може да биде протолкуван двозначно. Па, секој просечен човек си мисли дека (и на тоа смета г. Б., за да ми пркоси и да ми наштети) јас едноставно опишувам факти од мојот живот, за кои тој, г. Б., има некакви тајни информации – односно: дека јас, „под дејство на кокаин“, сум бил силуван од некој гроф, дека сум бил на издршка кај некоја богата Еврејка на Цејлон, дека во Татрите сум издрогирал мечка со кокаин итн. Не ме осудува за тоа дека сум бил застрелан од комунистите затоа што во Полска нема Совети и, јас, за жал, сум жив и засега пишувам уште. Потоа, врз основа на таквите критики и гласини, наидувам на муабети од овој тип: кога завршив со портретот на една дама, таа вели: „толку се плашев од вас – си мислев: како ли ќе издржам еден саат со таков страшен (!) човек како вас – а се покажа дека сте сосема нормален и дури добро воспитан.“ Мајките се плашат да нарачуваат портрети од своите ќерки во мојата фирма, дури возрасни мажи седнуваат

„за сликање“ со нејасни гримаси, како да очекуваат дека, наместо да ги цртам, одеднаш ќе им ги откорнам забите и ќе ги им истерам очите со моливот. Друг факт: Карол Ижиковски (со чија *Борба за содржината* ќе се пресметам опширно во гореспоменатата брошура) пишува критика очигледно целисходно двозначна (се користи со поимот: генијален графоман – како да кажал квадратно тркало, а може и полошо), во која се користи со зборот „цинизам“, во доста недефинирана смисла за просечниот читател, а потоа додава (токму тој, за кого ја напишав гореприложената реченица, врз основа на сопствените изјави) дека мојот роман премногу го базираам врз личните доживувања. Како ли тие господа се осмелуваат да претпоставуваат такви работи? Дали врз основа на одвратните трачеви чиј предмет сум јас? Можат да претпоставуваат – Бог нека е со нив – но пишувањето такво нешто во литературните критики е врв на безобразноста. Имам впечаток дека во овој случај сум исклучок – за никого уште не сум читал нешто слично. Не можам да го повлечам изразот што го употребив претходно бидејќи овие господа самите, така да кажам, се „подметнуваат“ под него. Затоа што, впрочем, реализмот на некој опис ни најмалку не имплицира непосредно копирање на одредена реалност – може да биде доказ, на пример, за реалистичкиот талент на авторот. Но што се однесува до мене, тогаш дури и она што би можело да биде комплимент, перфидно се извртува во прекор и, згора на тоа, во чисто личен и неоснован, а за мене практично штетен. Како поинаку да се нарече тоа одошто јас го сторив тоа? Уште почудно е тоа што ниту еден факт во *Збогување со Есента* не соодветствува со реалноста. Изгледа господата сметаат на тоа дека

авторот на тој начин, оцрнет пред публиката, ќе престане да пишува или барем ќе ја загуби слободата на изразување, на штета на својот труд. На сличните, но малку непријатни симптоми, му припаѓа правењето каша од произволно избрани цитати, притоа изјавите на „јунаците“ вешто се помешани со речениците на авторот, и на тој начин, фалсификуваниот текст е сфатен како негова идеологија. Не се работи за тоа да бидеш фален, туку да бидеш чесно победен – но дури и тоа е многу тешко кај нас. „Шо ќе зборуеш со глуп чоек“, како што велеше Јан Мардула. Ама дури и глупав е подобар отколку свесно безобразен критичар. Би сакал да верувам барем во добрата волја, но и тоа понекогаш едноставно е невозможно. Не постои автор кој не би ја користел интроспекцијата и опсервацијата на другите луѓе за романескни цели. Впрочем, способноста за замислување вообразени состојби на ликовите или транспозицијата на дадената реалност, при што неизмерно мал факт може да биде доволен како средство за кристализација на целата концепција, мора да бидат фундаменталното обележје на романописецот. Тешко е некој што живее во определена атмосфера да не се храни со неа. Се работи за тоа на каков начин ја консумира таа храна. Има одредена граница на јасноста на типовите (некакво особено обележје, како во пасошите), зад која приближно може да се каже дека одреден автор навистина претставува одреден реален човек. Но потребно е, пред сè, тоа да се сака – за некакви таинствени цели: лична одмазда или реклама, или од политички причини. Нагласувам дека тоа ми е целосно непознато и дека секоја интерпретација од тој тип, како во однос на мене така и во актуелната општествена реалност, ќе го сметам за програмска

свинштина спрема мене, со цел мене лично да ми се наштети. Штета што полемиката помеѓу Каден-Бандровски и Ижиковски, токму на таа тема, заглави во личните превирања не расветлувајќи го мракот што го обвива писателското творештво. Ако дискутираат вака: нашиот моментално најголем писател и оној кој се смета за најголема критичка моќ, тоа докажува дека е лоша ситуацијата во нашите литературни кругови.

С. И. В. 4/XII 1929

ПРВ ДЕЛ
БУДЕЊЕТО

БУДЕЊЕТО

Генезип Капен не поднесуваше ропство од никаква форма – од најраното детство кон него искажуваше несовладлива одбивност. (И покрај тоа, со некое несфатливо чудо ја издржа осумгодишната дресура на таткото-деспот. Но тоа беше нешто во стилот на притискање пружина – знаеше дека некогаш пружината мора да се ослободи и тоа го одржуваше). Кога имаше едвај четири години (уште тогаш!) ги молеше мајка си и дадилката на летните прошетки да му дозволат барем да погали некое куче што опасно го дрпа синцирот или мало, меланхолично кутре кое тивко завива на прагот од куќарката – само да го погали и да му даде нешто за јадење ако веќе не можеше да стане збор за негово ослободување од јаремот на слобода.

На почетокот му дозволуваа од дома да зема јадење за тие негови таксиратни пријатели. Но набргу таа манија ги премина дозволените граници, дури и за негови услови. Му го забранија тоа задоволство, единственото вистинско задоволство. Тоа главно се случуваше кај нив на село, во Луѓимјеж, во пограничјето на Бескидите и Татрите. Но ед-

наш, за време на посетата на регионалната престолнина К., татко му го одведе во менаџерија. По безуспешните молби од кафезите да ослободи некои мајмуни „хамадрија“, првите животни што ги виде таму, му се нафрли на чуварот и долго го удираше по стомакот со малите тупаници ранувајќи се од токата на ременот на неговите панталони. Зипчо засекогаш го запамети азурот на небото на тој августовски ден, ладен и толку свирепо рамнодушен за страдањето на кутрите животни. И тоа раскошно сонце, кога ним (и нему) им беше толку лошо... А на дното на тоа чувство имаше некакво гнасно задоволство... Заврши со хистеричен плач и со тежок нервен напад. Тогаш Генезип не спиеше речиси три доби. Го измачуваа ужасни кошмари. Се гледаше себеси како сив мајмун кој се трие од кафезот и не може да стаса до друг сличен мајмун. Овој другиот имаше нешто чудно: тоа беше црвено со сино и беше неверојатно ужасно. Не се сеќаваше дали го виде тоа најаве. Задушувачка болка во градите се слева во едно со претчувството за некакво забрането, одвратно задоволство... Другиот мајмун, исто така, беше самиот тој, а едновремено во себе гледаше отстрана. Како се случуваше тоа, никогаш не сфати. А потоа циновски слонови, мрзливи големи мачки, змии и тажни кондори – сите станаа лично Зипчо и истовремено воопшто не беа Зипчо. (Всушност, само на миг ги виде тие суштества, кога го изведуваа од друг излез на менаџеријата и кога се корнеше во сув липтеж). Тие три дена живееше во некој чуден свет на забранети маки, болен срам, одвратна сласт и таинствена возбуда, притоа очигледно лежејќи во своето креветче. Кога се освести од сето тоа, беше млитав како цревце, но затоа, пак, насобра оправдан презир кон

самиот себе и воопшто кон секаква слабост. Нешто во него се заинаети лично против него – тоа беше зародиш на свесното создавање на сила самата по себе. Блудниот стрико, црната овца во семејството, паразитот од Луѓимјеж, велеше: „Луѓето што се добри кон животните знаат да бидат чудовишта во однос на своите ближни. Зипчо треба строго да се воспитува – инаку од него ќе израсне монструм.“ Па, така го воспитуваше подоцна татко му, впрочем не верувајќи потполно во добрите ефекти од тој метод – на почетокот тоа го правеше намерно, само заради лична сатисфакција. „Познавав две моми од таканаречено »добро семејство«, воспитани во манастир“, говореше. „Едната беше к..., а другата беше калуѓерка. А таткото на двете сигурно беше истиот.“

Кога Генезип наполни седум години, симптомите од тој вид навидум целосно се стишија. Сè се повлече во длабочината. Тогаш ја загуби ведрината и, меѓу другото, се оддаваше на забава сосема поразлична од другите. Сега одеше на прошетки сам или со својот братучед Толѓо, кој го воведуваше во новиот свет на автоеротските перверзии. Тоа беа страшни моменти кога возбудлива музика свиреше во блискиот парк, а момчињата, сокриени во грмушките, заемно се дразнеа, кажувајќи суптилни гадости и истражувајќи разни мириси. Кога, најпосле, замелушени, со разжарени образи и очи, искосени од нејасен копнеж, припиени еден до друг, во своите здрави, кутри телца предизвикуваа треска на непознато, вечно таинствено, недостижно блаженство. Сè почесто се обидуваа да го продлабочат – но не можеа. И повторно се обидуваа – уште почесто. Потоа излегуваа од грмушките бледи, со црвени уши и очи, се прикрадуваа

како арамии, исполнети со чудна *malaise*¹, речиси болка, некаде таму... Девојчињата, кои весело си играа, оставаа чуден, непријатен впечаток врз нив. Во тоа имаше тага и страв и жал за нешто непознато, безнадежен, ужасен, а и покрај тоа, пријатен. Некаква блудна супериорност над сè друго ги исполнуваше со одвратна гордост. Со презир и прикриен срам ги гледаа другите момчиња, а глетката на прекрасни млади луѓе кои флертуваат со возрастни дами ги исполнуваше со омраза помешана со мрачна, понижувачка љубомора во која, сепак, се криеше некаква неверојатна привлечност за извешување над нормалниот секојдневен живот. За сè беше виновен (потоа, се разбира) Толѓо. Но пред тоа, секако, тој беше токму оној најблискиот, најважниот пријател кој прв ја дознал чудната тајна на злокобната наслада и сакаше во неа да го воведо Зипчо. Но зошто *подоцна* Зипчо толку многу не го сакаше? Тоа траеше две години со прекини. Но при крајот на втората година, нивното пријателство почна да се расипува. Можеби токму затоа. Во тоа време, во врска со таинствените задоволства, се појавија некакви нови симптоми... Зипчо се преплаши. Можеби тоа е некаква страшна болест? Можеби казна за гревот?

Во тоа време, исто така, мајка му, наспроти волјата на татко му, почна да го учи религија. Таму, сепак, немаше збор за *она* како за еден од гревовите. И покрај тоа, препуштајќи се на практиките на Толѓо, секогаш чувствуваше дека прави нешто детски „нецентлменско“, некакво *зло*. Но тоа зло беше нешто од сосема поинаков вид отколку учењето на лекцијата, лутината на родителите или

---

¹ (фр.) Неудобност, тегоба (прев.).

тормозењето на малата сестричка која, впрочем, освен тоа, за него воопшто не постоеше. Од каде ли му доаѓаше тоа чувство на зло и зошто потоа го напаѓаше тага и грижа на совеста, не можеше да сфати. Одлучи да направи решавачки чекор: храбро како осуденик отиде кај татко му и му раскажа сè. Стравотно истепан и повеќе преплашен од перспективата за идиотизација отколку од котекот, се заинаети и престана со одвратната практика. Имено, ја ценеше онаа своја разумност која во еколошките дискусии за тајните на природата го поставуваше над неговите врсници, а дури и над превртливиот, постар за една година, Толѓо, кој, згора на тоа, уште беше и гроф – а, пак, тој беше само барон, и тоа „сомнителен“, како што дозна токму од Толѓо.

Започна периодот на солидно дивеење. Борбите, брканиците, спортот од сите видови, од неговата душа го избркаа споменот на појавите, и покрај сè, интересни од „природна гледна точка.“ Имено, таткото не приложи задоволителни теоретски објасненија за нив. Но манијата за ослободување на врзаните кучиња се врати со двојна сила. Сега тоа беше поврзано со спортот – беше, исто така, и благороден обид за храброст. Честопати се враќаше дома искасан, со издраскана облека, истркалан во кал. Еднаш мораше две недели да носи завој на раката, што расипа серија многу важни битки со противничката партија „младотурци.“ Таа случка малку го намали неговиот ентузијазам за онаа работа. Сè поретко ги извршуваше своите ослободителни походи, но сепак ги извршуваше. А тоа се случуваше секогаш кога, ненадејно, тукушто имаше желба за нешто друго... За алтернативни активности.

Надојде таканаречениот период на сублимација. Но училиштето брутално го пресече. Убиствена за одредени табии (впрочем, многу малобројни), принудна, речиси механичка работа, која повеќе создава одбивност кон учењето одошто поттикнува интерес за нејзините тајни, го прекина најдобриот период од животот на момчето, кога претчувствата за непознатото се испреплетуваат со сентиментите кон девојките што процветуваат (поточно само „кон едната, единствената“), создавајќи испарина од метафизички непросветената необичност (сè уште не чудност) над обичниот секојдневен живот. Зипчо, и покрај способностите, тешко учеше. Принудата, во него го разнебитуваше секој спонтан ентузијазам. Цела зима духовно се подгрбавуваше од бремето на трудот, а краткиот одмор на село, исто така, му беше исполнет со сега веќе задолжителниот спорт и селските разоноди. Освен неговите врсници, кои му беа предодредени за таа цел, не се гледаше со никого и никаде не „се појавуваше“ во околината. Кога докај есента веќе почнуваше малку да се исправува, повторно доаѓаше истото тоа и така стаса до матурата.

Му вети на татко си дека ќе дојде на село право од испитот и го одржа ветувањето. На тој начин ги избегна дивјачките постматурски свечености и, чист и невин, но со чувство на адските животни можности, пристигна пред дворецот – таканаречената родителска палата, што се наоѓаше во околината на планинското подножје, недалеку од Лугимјеж. Овде дури започна сè.

Информација: Како што е познато, уште пред училиштето му стана јасно дека е барон, дека татко му, сопственик на огромна пиварница, не е тоа што

е мајка му, ќерка на гроф со примеса од унгарска крв. Зипчо помина краток период на снобизам, но лишен од целосно задоволство: божем од страната на мајка му сè беше добро – некакви херои, некои-си монголи, дивјачки колежи во времето на Владислав IV – но предците на татко му не ги заситија неговите апетити. Затоа, воден од среќниот инстинкт, уште од четврто одделение (од трето почна да оди в училиште), стана демократ и го пренебрегна тој несовршен комплекс на своето родословие. Тоа му донесе бројни признанија, овозможувајќи му извесното понижување да го заврти во позитивни вредности. Беше задоволен од тоа откритие.

Се пробуди по краткиот попладневен сон. Се пробуди не само од овој сон туку и од оној што траеше пет години! Од дивјачките времиња на детските борби го делеше цела пустина. Колку ли жалеше што тоа не можеше да трае вечно! Таа важност на сè, единственоста и нужноста, при истовременото чувство дека тоа не е сериозно во рамките на тој план на реалноста – и леснотијата и безгрижноста што произлегуваат од тоа, дури и лице в лице со поразот на загубените битки. Веќе никогаш!... Но тоа што требаше да се случи се чинеше уште поинтересно – многу, бескрајно поинтересно! Друг свет! И, којзнае зошто, споменот на детските перверзии сега го премести сето свое тежиште врз грижата на совеста поради тие „злочини“, како навистина тие да „пресудуваа“ за целиот иден живот. Можеби и навистина беше така. По неколку минати години, му дојде желба за истото, но се воздржа. Го задржа срамот од жените кои сè уште му беа непознати. Непознати до срж, зашто, впрочем, токму вчера...

Информација: Во пансионот каде што престојуваше беше држен со железна дисциплина, а на распустот – ха! – друштвото никогаш не беше такво какво што би посакал! Сепак, слушна нешто шуш-буш од другарите, кои беа вкусиле малку повеќе реалност од него. Но *тоа* не беше најважно.

Значи, сепак *сè постои*. Констатирањето на тоа не беше толку банално како што би можело да се чини. Потсвесната, животинска онтологија, предимно анимистичка, не е ништо во споредба со првиот блесок на поимната онтологија, првиот општ егзистенционален суд. Самиот факт на постоењето дотогаш за него не претставуваше ништо чудно. Првпат сега ја сфати стрмоглавата неможност за задлабочување во тој проблем. Му се покажа пред очи во некаков детски маѓепсан и детски златен, озарен во правот на неземскиот копнеж, свет на најдобрите, неповратни денови, најдамнешното детство: палатата на семејството на мајка му во Источна Галиција и облакот, небаре разжарен до белина, под кој се криеше бура, и жабите што крекаа во дупките од ископаната глина покрај цигларницата и чкрипењето на за’рганиот бунар. Се сети и на стихотворбата на еден другар со кого не смееше да си игра.

*О, чуден, тивок, летен ден попладневен
И полни блажина овошки сочни
Во свежата сенка бунар заборавен,
Потоа лудории вечерни и ноќни...*

Токму тоа го изразуваше за него таа бедна стихотворба, *тоа*: огромноста на животот, несфатливоста на секој негов миг, страшната досада и

копнежот за нешто неопфатно големо. Но тоа дури сега добро го осозна. Тогаш, кога за првпат Пташ му ја читаше оваа глупавштина во училишниот нужник, таа сè уште не изразуваше ништо. Минатото се расветлуваше во молскавицата на откровението на сегашноста, небаре друг, досега непознат свет. Тоа траеше некој дел од секундата и повторно исчезнуваше, заедно со споменот, во таинствените густежи на потсвеста. Стана, се приближи до прозорецот и ја потпре главата на стаклото.

Големото, жолто зимско сонце бргу се спушташе, речиси допирајќи го раздвоениот врв на Големиот Рид. Заслепувачката светлина топеше сè во растреперена маса од усвитено злато и бакар. Виолетовите сенки интензивно се издолжуваа, а шумата во близината на сонцето се преливаше со својот црн пурпур, кој со секој миг се преобразуваше во бледо, ослепено зеленило. Земјата не беше место за секојдневието, не беше тоа што за неа и за нејзиниот однос кон човечкиот свет е познато – беше планета видена, чиниш, од телескопска далечина. Со забестата, изрезбана стрмнина на планината, која се извишуваше од левата страна, далеку зад благите падини на Големиот Рид, се чинеше дека се наклонува кон којзнае зошто „жалобната“ ноќ што доаѓаше од меѓусвезденото пространство. Сонцето, сега веќе видливо подвижно, повремено стануваше црно-зелено крукче со златно-црвен ореол. Од еднаш, небаре со плашлив, распространет потег, ја допре линијата на далечните шуми расчерчена на кравите острици. Црвено-црното кадифе се преобрази во тегет, кога последниот зрак, распнат на виножитниот сноп, за последен пат светна низ тешките насипи од смреки. Погледот, фрлен во бескрајот, соблазнуван од заслепувачкиот блесок,

наиде на силниот отпор на мрачниот, неизмерно пореален свет. Генезип почувствува нешто како глува болка во градите. Помина чудниот миг на сфаќањето на тајната и реалната секојдневност од под таа маска го покажа своето сиво лице полно со досада. Што да се стори со денешнава вечер? Тоа прашање го потсети на претходното и длабоко се замисли, толку длабоко што целосно го загуби чувството за сегашниот миг. Не знаеше дека токму тоа понекогаш е најголемата среќа.

Кнегињата му се прикажа (исправена како пушка) во фантазијата како жива. Но таа слика не беше одраз на вчерашната реалност. Се сети на непристојните гравури што ги виде во библиотеката на еден пријател на татко си, кога го искористи невниманието на тие господа и сирна во подотворената фиока. Ја виде, како на некаков бесрамен портрет, нејзината гола фигура, облеана од потокот на темноцрвената коса. Кружната низа злокобно насмеани мајмуни, кои шетаа околу неа со разуздан шарм (секој од нив држеше овално огледалце), очигледно беше отелотворение на извесна скица на концентрични кругови што требаше да ги симболизираат животните сфери според степенот на нивната важност. Дали токму она крукче во средината беше најважното? Се исцртаа две несразмерни гледни точки и мачното поглавје што извираше одовде. Тоа можеше брутално да се сфати како: шаблонскиот идеализам на татко му и желбата за употреба на забранети задоволства, што на непознат начин се поврзуваше со мајка му. Генезип речиси физички го чувствуваше тоа во градите и во стомакот. Пред малку тоа го немаше, а сега целото минато и одењето в училиште и детството станаа далечни, сплотени во неразделна целина – негативни

само поради недостигот на решение за новонастаниот, несфатлив проблем. Тајната на реалната разрешница на тие прашања за него секогаш беше – од времето на просветлувањето – нешто вознемирувачко и злокобно. Нездрава (зошто нездрава, да му се сневиди!?) љубопитност го облеа како некакво топло, одвратно пријатно масло. Се сепна и, одеднаш, дури сега се сети на штотуку сонетиот сон. Слушна нечиј глас во бездната на безличниот *поглед* што се врежуваше во него со убиственото прашање на кое не можеше да најде одговор. Се чувствуваше како да не се потковал добро за испит. А тој глас зборуваше брзо, пелтечливо – тоа беше реченицата од сонот: „Медведевците кмилат гледајќи го Црниот Бест, бута печ.“ Го опфатија железни раце и под ребрата почувствува скокотлива болка. Тоа беше она непријатно чувство со кое се пробуди, а кое не можеше да го определи. (И дали вреди сето тоа човек да го преживува, да се задлабочува и да се буричка во тоа, за потоа да... гrrrrr – но за тоа подоцна).

Речиси со радост *дури сега, на меморијалната слика ја забележа* рунтавата муцка на музичарот Тенгер (кого го запозна синоќа), истата таа загадочна подвоеност што сега лично внатрешно ја преживуваше. Заузданата моќ, видлива како на дланка, во очите на тој мажјак, создаваше неверојатен притисок. Неговите зборови, чуени вчера (и несфатени), одеднаш станаа јасни како целина, како неанализирана маса, поточно само нивниот општ тон. За поимната смисла не стануваше ни збор. Двојната смисла на животот татнеше глуво под корупката на конвенционалните „училишни“ тајни. Таа корупка ја раскршуваа бесмислените зборови:

„Нека биде што биде. Сè ќе успеам да осознам, да совладам, да соцвакам и да сварам: секоја досада и секој најлош таксират. Зошто мислам *така*? Тоа е тотално банално и, кога некој би ми давал такви совети, би го исмеал. А сега тоа самиот на себе си го кажувам како најдлабока вистина, како најважна новост.“ До вчера тие зборови би имале друго, тривијално значење – денес беа како симбол на нови, чиниш, во тотално поинаква димензија, хоризонти што се отвораа. Тајната на раѓањето и незамисливоста на светот без прифаќањето на сопственото „јас“ – беа единствените светли точки од мрачната низа на миговите. Така сè се разнебити. А зошто? Кога крајот требаше да биде така... – но за тоа подоцна. До вчера целата неодамнешна младост се исцртуваше со необична јаснотија, како жива сегашност која постојано настанува. Нејзината бескрајно дробна поделба го оневозможуваше создавањето на епохи, и покрај (моментално наизглед) епохалните настани. Сега со таинствена пресуда, пропаѓаше тоа „големо“ (?), замрачено и оддалечено, пространство на животот во некаква непроменлива и финална сфера, поради тоа придобивајќи го незначителниот, неопределен чар на за првпат трагично почувствуваната неповратност на минатото. На тоа неспокојно бранување на промените, кои некако се случуваа во самиот медиум во кој се одвивал поранешниот живот, промени што оставаа сè апсолутно непроменето, а сепак различни од вчерашните, штотуку споменатиот сон беше како остра, мрачна плетканица со истакната силуета, а замрсена внатрешно, на рамнодушниот, водено-прозрачен, пуст екран на сегашноста. Молскавичното оддалечување на перспективите, како кога уморниот вид одеднаш гледа сè бескрајно да-

лечно, мало и недостижно, а само некој предмет ја задржува својата природна големина, при што тој факт не ја менува, на некаков таинствен начин, општата, лесно утврдлива, објективна, заемна пропорција на деловите во целото видно поле. (Нарушување на процената на оддалеченоста, гледање на предметите во нивната вистинска привидна величина, без коефициент на утврдуваната дистанца, кој прави промени врз основа на можните допирни впечатоци, непосреден впечаток на просторните односи во две димензии. – Не е важно).

Генезип почна да се присетува на сонот во обратен редослед во однос на неговиот природен тек. (Зашто сонот, впрочем, никогаш не е доживуван непосредно актуелно во мигот на своето сонување – *постои само и единствено како спомен*. Оттаму е чудниот, специфичен карактер на неговата највообичаена содржина. Затоа спомените, кои не можеме прецизно да ги лоцираме во минатото, ја придобиваат токму таа специјална обоеност на соновните мечти). Од таинствената длабочина на вообразениот свет настануваше низа настани, навидум бледи и незабележливи, божем не припаѓаат на ничие сеќавање, а толку негови, на Генезип, сопствени и силни од некаква задгробна моќ што, се чини, и покрај својата едновремена невидливост, фрлаа опасна сенка полна со претчувства и прекори за несторената вина на сегашниот момент, на поматурската безгрижност и златестиот блесок на зимското сонце што гаснеше меѓу пурпурните шуми. „Крв“, прошепоти и истовремено со визијата на црвената боја почувствува силен стисок на срцето. Ја здогледа последната алка на извршеното злосторство и, уште подалеку, нејзиниот таинствен почеток, кој исчезнуваше во црното непостоење

на соновното небитие. „Од каде е таа крв – кога во сонот воопшто ја немаше“, полугласно се праша самиот себе. Во тој миг, сонцето згасна. Само шумата на падината на Големиот Рид светеше на бледопортокаловото небо со своите златно пламнати стрели, кои наликуваа на разресена пила. Светот стануваше пепелав во синкасто-виолетовиот самрак, а небото го осветлуваше краткотрајна, пламена зимска светлина во која како зелена искра трепереше Венера во залез. Сонот сè појасно се прикажуваше со својата анегдотична содржина, а неговата суштинска, недофатна и неискажлива фабула се губеше во конкретноста на споменатите настани мрзливо давајќи до знаење за некој друг, недостижен живот што исчезнува на работ од свеста.

Сонот: Одеше по некоја улица во непознат град што потсетуваше на престолнина и уште некое италијанско гратче видено набрзина. Во еден миг, забележа дека не е сам и дека, освен братучедот Толѓо, задолжителен во соновите, со него оди некој непознат, висок и плеќест бабачко со темно руса брада. Сакаше да му го види лицето, но тоа секогаш му исчезнуваше на чудесен, но сепак во сонот, сосема природен начин, веднаш штом ќе погледнеш во него. Ја гледаше само брадата и токму таа, всушност, претставуваше основна карактеристика на непознатиот „тип.“ Влегоа во мала кафетерија на приземје. Непознатиот се појави на вратата отспротива и почна да го повикува Генезип со забележителни гестови. Зипчо почувствува неодолива желба да појде по него во понатамошните простории. Толѓо се насмевна со сезнајната иронична насмевка, божем добро знаеше што требаше да уследи, а, всушност, само Генезип ништо навистина не знаеше. Стана и појде по непознати-

от. Таму имаше просторија со низок таван, развиорен во нестабилните облици на густоот дим. Над нив просторот се чинеше безграничен. Непознатиот се приближи до Зипчо и почна да го прегрнува со некаква непријатна срдечност. „Јас сум твој брат – името ми е Јагуари“, му прошепоти тивко право во увото, што му предизвика пеколно скокот-кање. Зипчо (така го нарекуваа дома) веќе требаше да се разбуди, но одолеа. Затоа, пак, почувствува несовладлива одбивност. Го зграпчи непознатиот за вратот и почна да го витка надолу, истовремено да вејќи го со сета сила. Нешто (веќе не некој), некаква мека и аморфна материја се струполи на подот, а врз неа падна Зипчо. Злосторството беше извршено. Притоа чувствуваше дека Толѓо во него гледа дефинитивно целосен недостиг на грижа на совеста и само едно јасно чувство: желба за извлекување од тешката ситуација. Зипчо, кој му зборуваше на Толѓо нешто неразбирливо, повторно се приближи до трупот. Сега лицето му се гледаше, но тоа беше поскоро една голема, ужасно безоблична модрица, а на вратот, до *проклетата брада*, убаво се гледаа црвено-модрите линии од неодамна стегнатите прсти. „Ако ме осудат на една година – ќе издржам – ако биде на пет – крај“, помисли Зипчо и отиде во третата просторија сакајќи од другата страна на куќата да излезе на улица. Но таа просторија беше полна со жандарми и злосторникот со ужас ја препозна, во едниот од нив, својата мајка, преоблечена во сив шлем и жандармски шинел. „Поднеси молба“, зборуваше таа брзо. „Шефот ќе те сослуша.“ И му подаде големо парче хартија. На средината со курзив беше отпечатена реченица која во сонот беше полна со некаков грозен ужас, а истовремено и со единствена надеж. А сега, ис-

тргнуто со напор од спомените што пропаѓаа во мракот на незаборавот, имаше само карактер на несмасна лакрдија:

„Медведевците кмилат гледајќи го Црниот Бест, бутта печ.“ Крај на сонот.

Мракот се згуснуваше, а небото добиваше длабок, темјанушковиден тон, кој, се чини, непосредно се поистоветувааше со мирисот на непознатите по назив парфеми на кнегињата Тикондерога, победничката на синоќешната вечер. (Зипчо подоцна дозна дека тоа била славната *Femelle enragée* на Фонтасини). Гледајќи во ѕвездите што се распламтуваа, добиваше впечаток на непријатна празнина. Претходната состојба: злосторничкиот сон и чувството за некакво неисцрпно богатство во себе и надвор од себе – сè исчезна без трага. Нешто премина како сенка оставајќи досада, неспокој и некаква непријатна тага лишена од шарм и не можеше да се промени во ништо повозвишено. Навидум ништо не се промени, а сепак Зипчо знаеше дека се случило нешто неизмерно важно, нешто што може да биде одлучувачко за целиот негов понатамошен живот. Таа состојба беше некомпресивна, непрониклива и покрај сите напори – беше монолитен масив. (И дали вреди човек да се занимава толку со себе, за подоцна... А! Но не сега за тоа). Непознат сметководител помножил сè со некој коефициент на неопределена големина. Зошто сè е толку чудно? Аморфна метафизичка состојба. А тука вака: во Бога никогаш не можеше да поверува (иако, се чини, мајка му токму за тоа разговараше со него пред многу, многу време – не за самиот Бог, туку за чудесноста. „...Верувам во Бог, но во поинаков од оној што е претставен во догмите на нашата Црква. Бог е сè и не управува

со светот, туку самиот со себе во себе.“) Тогаш Зипчо доби чувство дека целиот свет (како Бог) е само азурна дланка на кинески филџан, таков како оние што стоеја цела низа на дабовиот креденец во трпезаријата на нивниот дом. Тој впечаток беше нешто „*intraductible, irreductible, intransmissible et par excellence irrationnel*“.² Нејсе. Христос за него беше само маѓепсник. Ѓ го кажуваше тоа на својата дадилка кога беше на седумгодишна возраст и со тоа ја доведуваше старката до очај. Верата на мајка му му звучеше поубедливо и чувствуваеше дека никого толку близок како неа, во своите најтајни мисли, никогаш во животот веќе нема да има. А, сепак, помеѓу нив имаше некаков непремостлив бедем, дури и во најдобрите мигови. Татко му, страшен во гнев и непокорлив на ладна глава, го напојуваше со бескраен страв. Знаеше дека заедно со мајка му се борат против некаква лоша сила на животот, по чија страна, сепак, секогаш е правдината. Сега сакаше да отиде кај мајка си и да се пожали пред неа дека соништата се страшни и дека во животот се кријат грозни заседи во кои тој, незаштитен и неискусен, и покрај целиот напор, порано или подоцна мора да падне. Со ненадејното враќање на амбициите ја совлада таа слабост и со машка одлучност бргу ги пресмета своите податоци: има навршено 18 години – стар е, многу стар – 20 години, всушност, тоа е тотална старост. Тајната мора да ја осознае и ќе ја осознае – на мали парчиња, постепено, полека – нејсе. Нема од ништо да се плаши, сè ќе победи или, се разбира, ќе загине, и тоа чесно. Само зошто, во име на што да се прави сето тоа? Одеднаш го зафати безволност. Речени-

---

² Непреводливо, несводливо, непреносливо и совршено ирационално (прев.).

цата, бесмислена за овој свет, добиваше смисла на некаква таинствена магија со која сè би можело да се разреши. Бргу паѓаше мрак и само останки од светлината на заодот се рефлектираа во стаклата на сликите што висеа на ѕидот. И, одненадеж, тајната на оној сон и на еротската иднина стана тајна на сè – го опфати сиот свет и самиот него. Тоа веќе не беше несфатливоста на секој миг од животот одделно – тоа беше непоимливата мистерија на сиот универзум, на Бога и на длпката на синиот филџан. А, пак, не како проблем на верба или неверба, начнат на ладна глава. Сето тоа беше живо и се случуваше истовремено, а притоа мрзнеше во апсолутна неподвижност, замираше во очекување на некакво незамисливо чудо, крајно откровение, освен кое веќе не би имало ништо друго, веројатно освен самата најсовршена, најчудесна, на ниеден начин незамислива – Небиднина. Токму во таков миг престана веќе да верува со онаа изнудена верба, која вештачки ја разгоруваше во себе пред испитите – на барање на мајка му – религијата не беше задолжителен предмет. А, впрочем, верата на мајката, симболизирана во синиот филџан, беше далеку од убедувањата на локалниот викар. Тешко беше да се основа своја секта – тоа веќе дури им се одмили на сите. Откровението дефинитивно разочара. Оттогаш сите религиски практики, кои ѝ ги должеше на мајка си, станаа ноторна лага – не можеше да му вдахне верба дури ни таа – единственото навистина љубено суштество. Тоа беше дисонанција, која еднаш во иднината исто така претежна еден мал, навидум неважен тас. И покрај сета ноторна доблест на мајка си, Зипчо знаеше дека во неа се кријат некакви неистражени бездни, поврзани со онаа мрачна страна на животот на

која сега тој самиот постепено, малку по малку, се провираше. И за тоа малку ја презираше мајка си, криејќи го тоа самиот од себе. Знаеше дека поблиско суштество во животот нема да има, знаеше, исто така, дека набргу ќе мора да ја загуби и, згора на тоа, тој презир! Ништо, мајку му стара, не се случуваше туку така – сè беше замрсно, испреплеткано, труло, како пеколна животна салата умислено зачинета од лошиот дух. Сега му се чинеше така – а камоли подоцна! Макар што можеби, од одредена гледна точка, подоцна се упростија некои работи поради она мало животно искривоколчување, на кое изгледа само Светците не се подложни. Оти, имаше ли право неа да ја презира? Истовременоста на двете контрадикторни чувства: дивата приврзаност и презирот, сиот тој спој го извишуваше до граници на неверојатно лудило. А, истовремено, сè стоеше во место и ништо не се менуваше. Да се премости тој јаз што го одделуваше од себе самиот, да се урнат сите препреки, да се разбијат сите огради што вештачки го одделуваа од полињата на училишната ука! Ох – зошто ли спиеше толку време! А притоа чудно доживеаната (како што нему му се чинеше) мисла дека на тој начин (односно, со такво минато како неговото) ќе ужива два, три, четирипати посилно... Но во што? Животот како таков речиси сè уште не постоеше за него. И, притоа, таков срам поради таа мисла – тоа никогаш нема да ѝ го каже на мајка си, никогаш, никогаш и точка. Зачкрипи стариот паркет во соседната соба и детското стравче се помеша во раскошна мешавина со машката храброст што се раѓаше. Дури сега Генезип се свести дека веќе минале повеќе од 24 часа од пристигнувањето.